

ЗАКОН О СПРЕЧАВАЊУ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ – УЛОГА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНИХ УСТАНОВА - Тања Игњатовић -

Закон о спречавању насиља у породици¹ почиње са применом 1. јуна 2017. Он доноси новине у законодавство Србије, има превентивни карактер и уређује спречавање насиља у породици и поступање државних органа и установа у пружању заштите и подршке жртвама насиља у породици (чл. 1). Њиме се уводе хитне мере заштите, процена ризика од понављања насиља, специјализација и обавезна сарадња надлежних органа и централна евиденција о случајевима насиља у породици².

Закон се не примењује на малолетна лица која учине насиље у породици (чл. 1).

Хитне мере заштите

Закон даје овлашћење **надлежном полицијском службенику** за насиље у породици да изда наређење којим изриче хитну меру учиниоцу насиља. Да би проценио непосредну опасност од насиља, надлежни полицијски службеник може да задржи лице за које се сумња да је извршило насиље, или је спремно да га изврши и понови, у полицијској станици најдуже 8 сати. У том времену биће извршена процена ризика и прикупљене потребне информације. **Хитне мере** су: мера привременог удаљења учиниоца из стана и мера привремене забране учиниоцу да контактира жртву насиља и прилази јој (чл. 17). Хитне мере **трају 48 сати**. На ове мере не може се изјавити жалба, а важе чак и ако учинилац одбије пријем наређења.

Продужене хитне мере заштите

Чим изрекне хитне мере, надлежни полицијски службеник је дужан да наређење са свим доказима достави надлежном јавном тужиоцу, који у року од 24 сата одлучује да ли ће суду да поднесе предлог за **продужење хитних мера на 30 дана** (чл. 18). Суд је дужан да у року од 24 сата, ако установи постојање непосредне опасности од насиља у породици, доноси решење (без одржавања рочишта) за продужење хитне мере (чл. 19). Против решења суда може се поднети жалба вишем суду, у року од три дана. Жалба не одлаже извршење решења основног суда (чл. 20).

Кршење хитних мера

Кршење хитних и продужених хитних мера представља прекршај за који је предвиђена казна затвора до 60 дана, са могућношћу да се поступак води по скраћеној процедури, односно да се казна изврши и пре правоснажности (чл. 36).

Закон је прописао **дисциплинску одговорност судија и тужилаца** за непоступање у предвиђеним (кратким) роковима.

Обавезна специјализована обука

Закон предвиђа да су надлежни полицијски службеници, јавни тужиоци, заменици јавних тужилаца и судије који примењују овај закон дужни да заврше специјализовану обуку (чл. 28).

¹ Службени гласник РС, бр. 94/2016.

² Уз овај закон, у заштити од насиља у породици **примењују се** и Кривични законик, Законик о кривичном поступку, Закон о парничном поступку, Породични закон и Закон о полицији, као и одговарајући протоколи о поступању (чл. 5).

Евиденција о насиљу у породици

Закон прописује који подаци о насиљу у породици се воде у надлежним државним органима (полиција, јавно тужилаштво, суд и центар за социјални рад). Подаци се воде у електронском облику и чине **централну евиденцију**, коју води Републичко јавно тужилаштво (чл. 32). Надлежни заменик јавног тужиоца има право на приступ свим подацима из централне евиденције (чл. 33). Подаци о личности се **штите** према закону који уређује заштиту података о личности. За прикупљање података садржаних у евиденцијама **није потребан пристанак** лица на које се подаци односе (чл. 34).

ОДРЕДБЕ ЗАКОНА БИТНЕ ЗА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНЕ УСТАНОВЕ

Обавеза препознавања и пријаве насиља у породици

Закон прописује да **свако мора** да полицији или јавном тужиоцу без одлагања пријави насиље у породици или непосредну опасност од њега. **Сви државни и други органи и установе** надлежне за примену овог закона обавезни су да неодложно пријаве полицији или јавном тужиоцу свако сазнање о насиљу у породици или непосредној опасности од њега. Сви надлежни државни органи (полиција, јавно тужилаштво, суд и центар за социјални рад) дужни су да у оквиру редовних послова препознају насиље у породици или опасност од њега (чл. 13).

Сарадња у спречавању насиља у породици

Закон предвиђа да се сарадња између надлежних државних органа и установа одвија преко лица одређених за везу и групе за координацију и сарадњу.

Лица одређена за везу именују се у полицијској управи, основном и вишем јавном тужилаштву, основном и вишем суду и центру за социјални рад. Она су дужна да **свакодневно** размењују обавештења и податке битне за спречавање насиља у породици³ (чл. 24).

Група за координацију и сарадњу образује се на подручју сваког основног јавног тужилаштва. Групу чине именовани представници основног јавног тужилаштва, полицијских управа и центара за социјални рад, а председава заменик основног јавног тужиоца (чл. 26). Група разматра **сваки** случај насиља у породици који није окончан правоснажном судском одлуком и случајеве када треба да се пружи заштита и подршка жртвама насиља. Састанци се одржавају најмање једном у 15 дана (чл. 25). Састанцима **могу**, по потреби, **присутствовати** представници образовних, васпитних и здравствених установа, Националне службе за запошљавање, представници других правних лица и удружења и појединци који пружају заштиту и подршку жртвама (чл. 25).

Индивидуални план заштите и подршке жртви

Група за координацију и сарадњу израђује индивидуални план који садржи целовите и делотворне мере заштите и подршке жртви, али и другим члановима породице којима је подршка потребна. У изради индивидуалног плана заштите и подршке **учествује и жртва**, ако то жели и ако то дозвољава њено емотивно и физичко стање. У индивидуалном плану заштите и подршке жртви наводе се **извршиоци** конкретних мера и **рокови** за њихово предузимање, као и **план праћења** и **процене** делотворности планираних и предузетих мера (чл. 31).

³ Спречавање насиља у смислу откривања, гоњења и суђења за кривична дела одређена овим законом и за пружање заштите и подршке жртвама насиља.

Казнене одредбе

Новчаном казном од 50.000 динара до 150.000 динара казниће се за прекршај **одговорно лице** у државном и другом органу, организацији и установи које полицији или јавном тужиоцу неодложно **не пријави** или **не реагује** на пријаву или **опструира** пријављивање или реаговање на свако сазнање о насиљу у породици или непосредној опасности од њега (чл. 36).

ПОСТУПАЊЕ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНЕ УСТАНОВЕ У СКЛАДУ СА ЗАКОНОМ

Поступање по Закону о спречавању насиља у породици је у складу са Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање⁴, у случајевима када је дете/ученик изложен насиљу или постоји сумња да је изложен/о насиљу од стране **одрасле** особе која **није запослена у установи** (ситуација бр. 3 у Протоколу), што се односи и на **родитеље и друге чланове породице**. У Правилнику се наводи да је **свака** особа која има сазнање о насиљу, злостављању и занемаривању детета обавезна да реагује, по процедури која је описана, а која је у овом тексту усаглашавана са одредбама Закона о спречавању насиља у породици.

1. Препознавање и пријављивање насиља у породици

Закон налаже да се полицији и јавном тужиоцу пријави без одлагања свако сазнање насиља у породици или непосредна опасност од њега (чл. 13).⁵

До сазнања о насиљу у породици представници школе долазе **опажањем** (препознавањем спољашњих знакова или специфичног понашања ученика и чланова његове породице), **добивањем информација** или **сумњон** да се насиље дешава (путем непосредног поверавања ученика или од треће особе – вршњака, ненасилног родитеља, рођака....).

Уколико се насиље члана породице према детету дешава **у установи**, запослени су дужни да **одмах зауставе** насиље или позову помоћ (уколико самостално не могу да га прекину), (Протокол о поступању, корак 2). Раздвајањем детета од учиниоца насиља успоставља се тренутна **безбедност** детета у установи (Протокол о поступању, корак 3).

Одмах након догађаја или по сазнању или на основу сумње да се насиље дешава, обављају се консултације у установи између наставника који има сазнање о насиљу/одељенског старешине, стручне службе школе (психолог, педагог) и Тима за заштиту деце/ученика од насиља, злостављања и занемаривања (Протокол о поступању, корак 4).

Када се ради о насиљу у породици, разговор са родитељем који врши насиље се **не обавља**. Разговор се може обавити са ненасилним родитељем, или другом одраслом особом од поверења, коју је ученик означио, само ако то неће угрозити безбедност ученика.

⁴ *Службени гласник РС*, бр. 30/2010

⁵ Као што је наведено, Закон предвиђа обавезу пријављивања насиља у породици, као и казну за одговорно лице органа који има сазнање, а не пријави насиље у породици. Требало би имати у виду да је препознавање насиља или избегавање реаговања наставника на насиље којем је изложен ученик облик занемаривања детета/ученика.

Поверљивост односа

Ученик који се непосредно поверио наставнику/одељенском старешини, стручној служби или члану Тима у вези са насиљем у породици, **мора добити информацију**, на начин који може да разуме (који одговара његовом узрасту и развоју) о обавези установе да пријави насиље, односно о ограничењу поверљивости разговора. Особа у установи која разговара са учеником не сме да га наведе на мишљење или да му обећа да ће разговор остати „тајна“, а да потом податке и изјаве ученика достави надлежним органима. Ученика треба информисати да се пријава насиља надлежном органу може обавити и **без одавања извора**, односно без навођења на који начин се дошло до сазнања о насиљу у породици.

Уколико особа из школе која разговара са учеником процени да би неодложно обавештавање надлежног органа (полиције или центра за социјални рад) о сазнању/сумњи на насиље у породици могло да угрози безбедност ученика, дужна је да: (а) најпре са учеником **размотри индивидуални безбедносни план**, (б) да приликом информисања надлежног одрана **обавезно наведе** да постоји висок безбедносни ризик и (ако је то случај) да није добијена сагласност за размену информација. Ученик треба да буде информисан да је школа обавестила надлежни државни орган о насиљу у породици.

Са учеником се разматра и могућност да се разговор о насиљу у породици обави са ненасилним родитељем. Испитује се ко би могао да буде одрасла особа од поверења (чланови породице, рођаци, пријатељи), од које би ученик могао да добија подршку у наредном периоду. Уколико ученик није дао сагласност, о разговору се не информишу родитељи – родитељ који чини насиље се **никада** не обавештава о садржају разговора, а ненасилни родитељ само уколико је добијена сагласност ученика.

Ученик треба да **добије све информације** о могућим поступцима надлежних државних органа, да ли ће и на који начин он/она бити укључен/а у поступке и шта су могући исходи, односно мере заштите и подршке у складу са Законом о спречавању насиља у породици и другим законима. Уколико стручна служба школе или Тим за заштиту ученика немају специфична знања за ову врсту информисања, било би добро да се потребне информације добију од надлежног центра за социјални рад - служба за децу и младе (уколико је ученик дао сагласност, радник центра може бити позван у школу да би ученику дао неопходна обавештења).

Најбоље је ако ученик, након што је добио потпуну информацију, **да сагласност** да се насиље у породици, којем је директно или индиректно изложен, пријави надлежном органу, што су полиција или јавно тужилаштво (Закон, чл. 13). Школа може да пријави насиље у породици центру за социјални рад, који је дужан да даље поступа у складу са Законом и својим овлашћењима. Писану пријаву о насиљу у породици у име школе подноси (потписује) директор школе.

Пријава без сагласности ученика

Особа у установи која разговара са учеником који се непосредно поверио о насиљу у породици, **није дужна** да извести надлежни орган о извору сазнања или сумње на насиље, што омогућава поштовање принципа поверљивости. Такође, особа која је добила сазнање о насиљу у породици поверавањем трећег лица, није дужна да извести ко је извор информације. Ако се информација или сумња на насиље може повезати са спољашњим знацима или специфичним понашањем ученика и/или родитеља и чланова

породице, важно је нагласак ставити на те показатеље, а не на извор информација. Када се ради о насиљу у породици, ученик није у обавези да дâ изјаву директору школе, у присуству психолога, педагога или родитеља (ово одговара другим ситуацијама насиља, не насиљу у породици).

Ако је ученик у разговору са особом у установи **изричито навео да не жели** (не даје сагласност) да се насиље пријави надлежном органу, или негира да постоји проблем насиља у породици, а особа у установи има такво сазнање од трећег лица, или сумњу на насиље на основу спољашњих знакова или понашања ученика и чланова породице, особа која разговара са учеником дужна је да га информише о обавези пријављивања насиља без сагласности. Ученика треба обавестити да се у пријави насиља **неће навести** извор информација, већ подаци о постојању сумње о могућем насиљу у породици.

Са учеником треба разговарати о **безбедносним ризицима**, односно чега се плаши, шта га брине, ако се насиље у породици обелодани. То може бити страх да се насиље појача, да неко буде повређен, да буде окривљен за одавање „породичне тајне“, да се сви чланови породице окрену против њега/ње, да трпи претње и притиске родитеља и чланова породице, да ће учинилац насиља добити казну затвора и тако остати без посла, да ће породица остати без извора прихода, да ће „завршити на улици“, у дому или хранитељској породици, да ће бити одвојен од ненасилног родитеља, браће и сестара, да неће имати средстава за наставак школовања и друго. Некада ће ученик оправдавати насиље према себи и другим жртвама, односно окривљавати жртву (нпр. мајку) што трпи, не чини довољно да прекине насиље. Некада мисли да се ништа неће променити, односно да надлежни органи неће ништа учинити, чиме често прети и насилник. Могуће је да ученик има искуство да се ништа није десило након пријаве насиља у породици полицији или центру за социјални рад, да су ранији судски поступци били неделотворни или да је жртва одустајала, па су прекинути, тако да нема поверења у заштиту која долази од државних органа.

Ученик треба да добије информације о обавези реаговања државних органа и обавези да се за сваки пријављени случај насиља изради индивидуални план мера заштите и подршке, заједничким радом свих надлежних служби, у којем учествује и жртва (одрасли члан породице, али и деца, уколико је то у њиховом најбољем интересу), чије се спровођење редовно прати (предвиђено одредбама Закона о спречавању насиља у породици).

Садржај пријаве која обезбеђује поверљивост података

Ако ученик и након свих информација које је добио није дао сагласност за пријављивање насиља у породици, школа је обавезна да учини пријаву насиља и заштити најбољи интерес детета. То ће урадити **без одавања извора** информација, односно извора сазнања или сумње на насиље у породици. У пријави треба да се наведу сви спољашњи знаци, специфична понашања ученика (опажена промена у понашању у односу на ранији период), специфична понашања родитеља (сваког посебно), посредне информације (без одавања извора) и други подаци који упућују на **сумњу** да се ради о насиљу у породици.

Школа, особе запослене у школи и особе задужене за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања **нису дужни и не треба** да се баве утврђивањем (истрагом) и доказивањем. Школа је у обавези да пријави сазнање или сумњу на насиље у породици, а обавеза других надлежних органа је да размотре сваку пријаву, прикупе друге информације и доказе, и поступе у складу са одговарајућим законима.

2. Информисање ученика и ненасилног родитеља

Као што је наведено, школа (одељенски старешина, стручна служба, Тим за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања) дужни су да ученику дају потпуна и тачна обавештења, на начин који он/она може да их разуме, о законској заштити од насиља у породици, као и о органима, установама и организацијама који су надлежни за пружање заштите и подршке.

Информације треба дати и ненасилном родитељу, или особи коју ученик означи као особа од поверења, како би се они мотивисали да пријаве насиље надлежним државним органима, учествују у поступцима, пруже подршку детету/ученику и воде бригу о његовом/њеном најбољем интересу.

3. Сарадња школе са надлежним државним органима

Када је у питању насиље у породици, заштита права и најбољег интереса детета, школа треба да има добро успостављену и редовну сарадњу са надлежним центром за социјални рад – органом старатељства (који има највећа јавна овлашћења у тим поступцима).

Од 1. јуна 2017. свака школа би требало да одреди лице за контакт са именованим лицима у другим надлежним органима (лица за везу, чл. 24) и са Групом за координацију и сарадњу (чл. 25). Такође, школа (школска управа) треба да затражи од надлежних органа (полицијска управа, основно и више јавно тужилаштво, центар за социјални рад) контакт информације (име и презиме, контакт телефон, е-маил адресе) лица за везу и чланова и заменика Групе за координацију и сарадњу. Све контакт информације треба да су познате психологу и педагогу, члановима Тима за заштиту ученика и директору школе, како би се олакшала размена информација и међусобна сарадња.

Повратне информације

Закон о спречавању насиља у породици требало би да превенира досадашњу праксу изостанка повратних информација након што се школа обрати надлежном органу, или након што пошаље информације о ученику на захтев другог органа. У сваком случају пријављеног насиља у породици школа би у року од 15 дана морала да добије повратну информацију о томе шта су надлежни државни органи (који чине Групу за координацију и сарадњу) предузели и/или планирали. Уколико та информација изостане, школа би требало да се обрати лицу за везу из органа којем је упућена пријава/информација о ученику, и да затражи повратну информацију (у писаној форми, ако се школа у писаној форми обратила органу, или усмену, о чему ће школа саставити службену белешку – ког дана, у које време, ко из школе је разговарао, са ким, из ког органа, која информација је добијена). Ако повратна информација систематски изостаје, директор школе (школска управа) би требало да се обрати руководиоцу надлежног органа, како би се проблем превазишао.

4. Израда и примена индивидуалног плана мера заштите и подршке

Школа може бити позвана на састанак на ком Група за координацију и сарадњу израђује индивидуални план мера заштите и подршке (чл. 31). Именовани представник школе учествује у предлагању, односно планирању мера подршке за дете/ученика из надлежности школе. Реализација тих мера је обавезујућа. У индивидуални план се уносе конкретне мере, ко је задужен за реализацију (нпр. одељенски старешина, психолог или педагог школе), рок реализације, начин и рок праћења планираних и

предузетих мера. О реализацији мера подршке из надлежности школе извештава се Група за координацију и сарадњу, у складу са роковима предвиђеним у индивидуалном плану. Група има редовне састанке најмање једном у 15 дана, али може, у случају потребе, имати и ванредне састанке, о чему одлучује и које сазива заменик јавног тужиоца који председава Групом.

Учешће детета/ученика

На састанку Групе за координацију и сарадњу на ком се израђује индивидуални план мера заштите и подршке може учествовати и жртва насиља (уколико жели и уколико то дозвољава њено емотивно и физичко стање – чл. 31). То значи да на састанку може да учествује и дете/ученик. Дете/ученик треба да буде информисано о томе шта ће се дешавати на састанку, ко ће присуствовати, шта ће га питати (ове информације дете треба да добије од центра за социјални рад, а школа је дужна да провери да ли је то учињено). Од представника школе може бити затражено да води разговор са дететом/учеником на састанку (уколико боље познаје дете, или ако га дете/ученик означи као особу од поверења). Дете/ученик треба да добије информацију да може да пита учеснике састанка оно што га занима, да не мора да одговори на сва питања, да увек пита ако га нешто збуњује или не разуме.

Дете/ученик које учествује на састанку треба да да своје мишљење о предложеним мерама заштите и подршке. Дететово/учениково мишљење мора бити узето у обзир, односно разматрано, али представници Групе не морају да га усвоје (дужни су да се руководе принципом најбољег интереса детета, што укључује принцип безбедности детета).

Уколико дете/ученик **не учествује** на састанку за израду индивидуалног плана мера заштите и подршке (из било ког разлога), представник центра за социјални рад, односно представник школе који ће учествовати на састанку, дужни су да утврде мишљење детета о ситуацији насиља и могућим мерама заштите и подршке пре састанка, у заштићеном окружењу (што може бити простор школе). Овај састанак (пре састанка Групе на ком се израђује индивидуални план заштите и подршке) иниција центра за социјални рад или школа. На састанку ученик треба да добије све потребне информације, уз разматрање мера безбедности за ученика и остале чланове породице, жртве насиља.

Спровођење индивидуалног плана мера заштите и подршке

Школа је дужна да се **придржава** одредби из мера других државних органа, који се односе на безбедност ученика док борави у школи. То значи да уколико су донете хитне мере и/или продужене хитне мере (Закон о спречавању насиља у породици) или мере заштите од насиља у породици (Породични закон) или друге заштитне/безбедносне мере (Прекршајни закон, Законик о кривичном поступку или Кривични законик) које штите дете од насиља у породици, школа не сме да омогући/допусти контакте (комуникацију на било који начин, или прилажење детету, или приступ у простор школе/школског дворишта) родитељу којем су горе наведене мере изречене. Надлежни у школи треба да информишу одговарајуће особе/запослене у школи о постојању таквих мера у односу на одређеног ученика.

Уколико се деси да родитељ којем су изречене наведене мере **прекрши мере** у школи/школском дворишту (или школа има сазнање да се то дешава непосредно испред

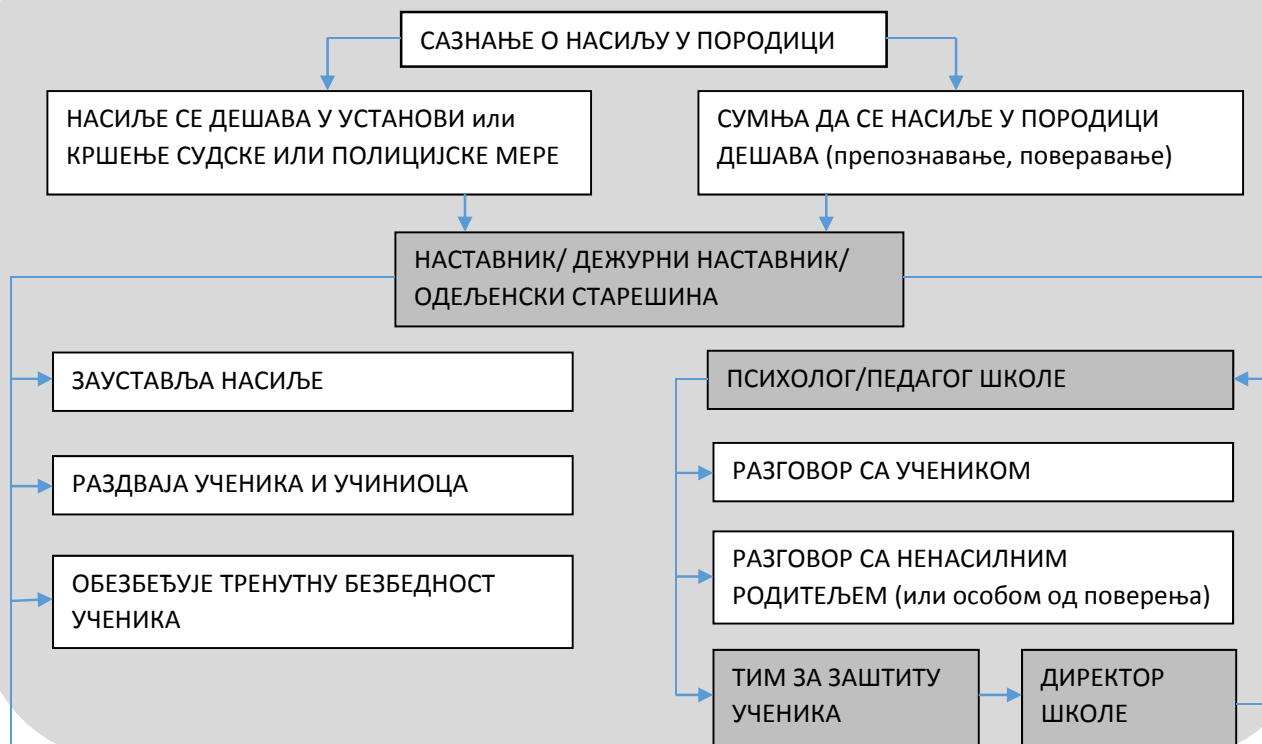
школе), представник школе је у обавези да непосредно заштити ученика⁶, да **неодложно обавести** надлежног полицијског службеника о догађају. Истовремено, школа треба да сачини службену белешку о томе шта се десило, где и када, ко је и када обавештен о догађају, шта је предузето од стране надлежног органа.

У случају да представник школе није позван на састанак Групе за координацију и сарадњу, а школа има сазнање/информацију (од ученика, ненасилног родитеља, трећег лица) да је на састанку Групе разматран случај насиља у породици ученика школе, директор школе или Тим за заштиту ученика треба да се обрате локалном центру за социјални рад, да би добили информације о планираним мерама заштите и подршке које се односе на ученика (док борави у школи), као и да предложе мере подршке за ученика из надлежности образовно-васпитне установе. Размена свих података је поверљива (јер се ради о нарочито осетљивим личним подацима).

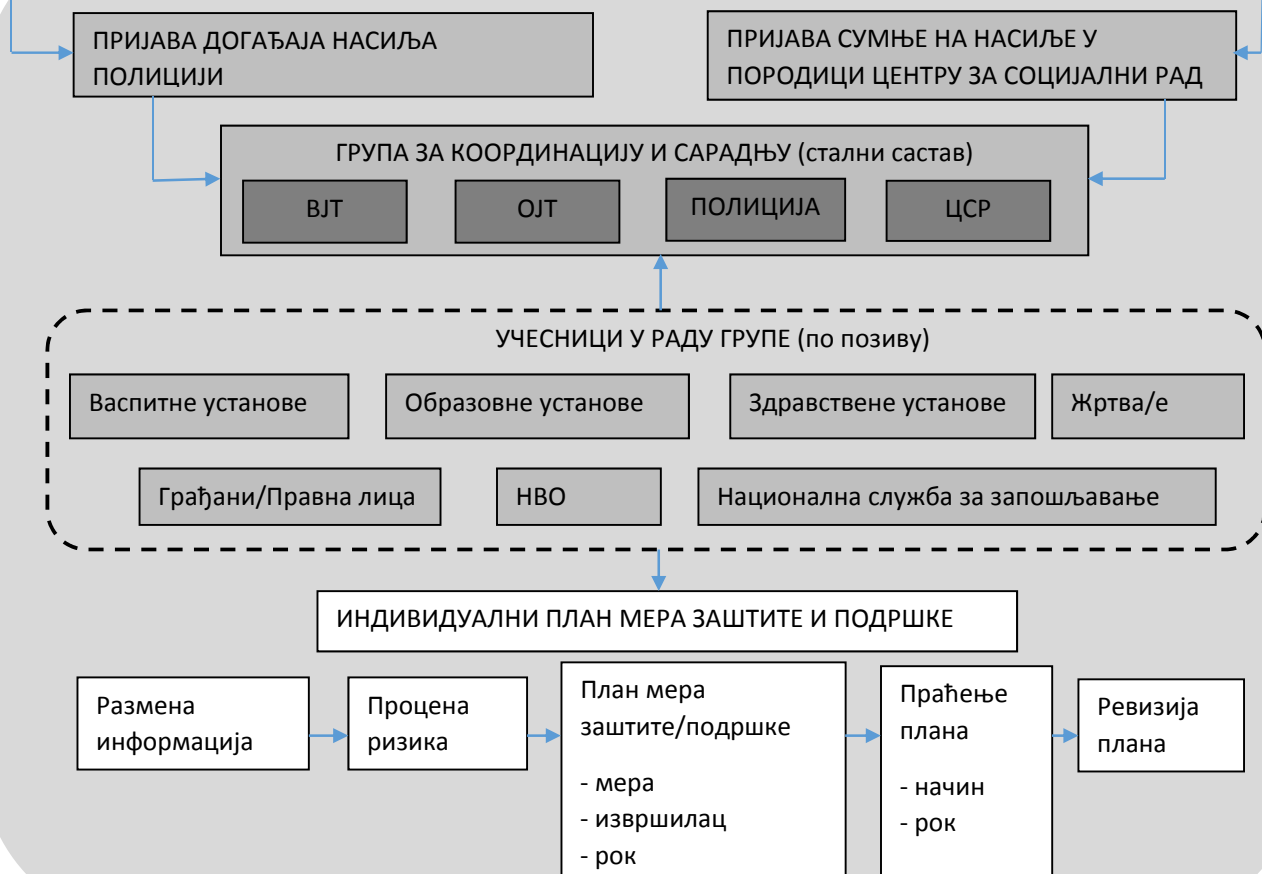
⁶ То значи да је представник школе дужан да саопшти родитељу који крши полицијску или судску одлуку о заштити да то не може да ради у школи, да раздвоји ученика и родитеља и да обезбеди тренутну безбедност ученику, што је у складу са Законом о спречавању насиља у породици, али и са поступањем према Посебном протоколу, за ситуацијау 3, када се насиље дешава у установи.

ПОСТУПАЊЕ ШКОЛЕ У СЛУЧАЈУ СУМЊЕ/САЗНАЊА О НАСИЉУ У ПОРОДИЦИ

УНУТРАШЊА ЗАШТИТНА МРЕЖА

СПОЉАШЊА ЗАШТИТНА МРЕЖА

Значење појмова

Непосредна опасност од насиља у породици постоји када из понашања учиниоца и других околности произлази да је он спреман да у времену које непосредно предстоји по први пут учини или понови насиље у породици (Закон о спречавању насиља у породици, чл. 3. ст. 2).

Насиље у породици јесте акт физичког, сексуалног, психичког или економског насиља учиниоца (Закон о спречавању насиља у породици, чл. 3. ст. 3).

Насиље у породици, према Породичном закону, јесте понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице, а нарочито: наношење или покушај наношења телесне повреде; изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; присиљавање на сексуални однос; навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем; ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима; вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање (Породични закон, чл. 197).

Насиље у породици, према Кривичном законнику, представља примену насиља, претњу да ће напасти на живот или тело, дрско или безобзирно понашање којим се угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана породице. Тежи облик насиља у породици је када се при извршењу дела насиља користи оружје, опасно оруђе или друго средство којим може да се тешко повреди тело или тешко наруши здравље; уколико је услед дела наступила тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља или је дело учињено према малолетном лицу; и уколико је наступила смрт члана породице. Кривично одговара за насиље у породици и лице које прекрши мере заштите од насиља у породици које му је суд одредио на основу Породичног закона (Кривични законик, чл. 194).

Сведок насиља у породици (индиректна жртва насиља) је дете и други посебно осетљиви чланови породице, када су изложени актима насиља које један члан породице врши према другом. Сведочење и изложеност насиља трауматизује децу, било да директно посматрају насиље, или чују звуке, ударце, крике из непосредне близине, када знају да се насиље дешава, односно када накнадно виде последице насиља према члану породице. Таква изложеност насиља негативно утиче на развој детета и његову безбедност. Из тог разлога неопходно је обезбедити да се приликом пружања помоћи жртвама насиља у породици обавезно узму у обзир права и потребе деце која су била сведоци насиља (Општи протокол о заштити деце од злостављања и занемаривања и Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама и насиља у породици).

Чланови породице, односно заштићена лица, су она лица са којима се учинилац насиља налази у садашњем или ранијем брачном или ванбрачном или партнерском односу или лица са којима је крвни сродник у правој линији, а у побочној линији до другог степена или са којима је сродник по тазбини до другог степена или коме је усвојитељ, усвојеник, храњеник или хранитељ или друга лицу са којим живи или је живео у заједничком домаћинству (Закон о спречавању насиља у породици, чл. 3. Ст. 3). Заштићена лица од насиља у породици у Кривичном законнику су дефинисана уже, док су чланови породице у Породичном закону одређена у складу са Законом о спречавању насиља у породици.

Кривична дела на која се примењује сарадња надлежних органа у складу са Законом о спречавању насиља у породици су: прогањање (чл. 138а КЗ); силовање (чл. 178. КЗ); обљуба над немоћним лицем (чл. 179. КЗ); обљуба над дететом (чл. 180. КЗ); обљуба злоупотребом положаја (чл. 181. КЗ); недозвољене полне радње (чл. 182. КЗ); полно узнемиравање (чл. 182а КЗ); подвођење и омогућавање вршења полног односа (чл. 183. КЗ); посредовање у вршењу проституције (чл. 184. КЗ); приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетних лица за порнографију (чл. 185. КЗ); навођење детета на присуствовање полним радњама (чл. 185а КЗ); запуштање и злостављање малолетног лица (чл.

193. КЗ); насиље у породици (чл. 194. КЗ); недавање издржавања (чл. 195. КЗ); кршење породичних обавеза (чл. 196. КЗ); родоскврнуће (чл. 197. КЗ); трговина људима (чл. 388. КЗ); друга кривична дела, ако је кривично дело последица насиља у породици (Законом о спречавању насиља у породици, чл. 4).

Мере заштите морају да пруже безбедност жртви, да зауставе насиље, спрече да се оно понови и заштите права жртве (Законом о спречавању насиља у породици, чл. 31. ст. 3).

Мере подршке треба да омогуће да се жртви пружи психосоцијална и друга подршка ради њеног опоравка, оснаживања и осамостаљивања (Законом о спречавању насиља у породици, чл. 31. ст. 3).

Хитне мере су: мера привременог удаљења учиниоца из стана и мера привремене забране учиниоца да контактира жртву насиља или јој прилази. Наређењем и решењем суда може бити изречена једна или обе мере (Закон о спречавању насиља у породици, чл. 17). Хитна мера траје најдуже 48х, а продужена хитна мера 30 дана (Закон, чл. 21).

Мере заштите од насиља у породици јесу: издавање налога за иселење из породичног стана или куће, без обзира на право својине односно закупа непокретности; издавање налога за усељење у породични стан или кућу, без обзира на право својине односно закупа непокретности; забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености; забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице; забрана даљег узнемиравања члана породице. Мера заштите од насиља у породици може трајати највише годину дана (Породични закон, чл. 198). Мера заштите од насиља у породици може се продужавати све док не престану разлози због којих је мера била одређена (ПЗ, чл. 199), а може престати пре истека времена трајања ако престану разлози због којих је мера била одређена (ПЗ, чл. 200).

Најбољи интерес детета је сложен и флексибилан (динамичан и прилагодљив) концепт, односно „правни стандард”, што значи да не садржи јединствен и коначан списак елемената за процењивање и утврђивање. У сваком конкретном случају неопходно је утврдити шта је најбољи интерес детета. Утврђивање најбољег интереса детета се ослања на права детета, односно не може садржати елементе који су супротни или чији би ефекти били у супротности са правима детета. У процени најбољег интереса детета потребно је узети у обзир посебну рањивост детета (нпр. узраст, инвалидитет, припадност мањинској групи, статус избеглог, расељеног лица или азиланта, чињеницу да је дете било или је актуелно злостављано, да живи на улици или у небезбедном окружењу), што претпоставља обавезно планирање мера за опоравак.

Свако је дужан да се руководи најбољим интересом детета у свим активностима које се тичу детета. Држава има обавезу да предузима све потребне мере за заштиту детета од занемаривања, од физичког, сексуалног и емоционалног злостављања, те од сваке врсте експлоатације. Држава има обавезу да поштује, штити и унапређује права детета (Породични закон, чл. 6).

Права детета представљају скуп права која припадају детету, као што су: право да зна ко су му родитељи, односно право на порекло (Породични закон, чл. 59), да живи са родитељима и право да се родитељи о њему старају пре свих других (ПЗ, чл. 60), да одржава личне односе са родитељем са којим не живи (ПЗ, чл. 61), да му буду обезбеђени најбољи могући животни и здравствени услови за правилан и потпун развој (ПЗ, чл. 62), право на образовање у складу са својим способностима, жељама и склоностима (ПЗ, чл. 63), право на правне послове (у складу са ПЗ, чл. 64), право да слободно изрази своје мишљење, односно да учествује у свим поступцима који га се тичу (ПЗ, чл. 65), право на бригу, заштиту, сигурност, издржавање. Права детета могу бити ограничена само законом, односно само судском одлуком када је то у најбољем интересу детета. Дете је дужно да родитељима помаже у складу са својим годинама и зрелости (ПЗ, чл. 66).

Родитељска права и дужност обухватају: право родитеља да се старају о детету (чување, подизање, васпитавање, образовање, заступање, издржавање те управљање и располагање имовином детета) и право да добију сва обавештења о детету од образовних и здравствених установа (Породични закон, чл. 68). Родитељи не смеју подвргавати дете понижавајућим

поступцима и казнама које вређају људско достојанство детета и дужни су да дете штите од таквих поступака других лица (ПЗ, чл. 69). Родитељи имају право и дужност да са дететом развијају однос заснован на љубави, поверењу и узајамном поштовању, те да дете усмеравају ка усвајању и поштовању вредности емоционалног, етичког и националног идентитета своје породице и друштва (ПЗ, чл. 70). Родитељи имају дужност да обезбеде основно школовање детету, а о даљем образовању детета дужни су да се старају према својим могућностима (ПЗ, чл. 71). Родитељи имају право и дужност да заступају дете (чл. 72). Родитељи имају право и дужност да издржавају дете под условима одређеним законом (ПЗ, чл. 73).

Надзор над вршењем родитељског права може бити превентивни, када орган старатељства доноси одлуке којима омогућава родитељима да врше родитељско право (ПЗ чл. 79) или корективни, када орган старатељства доноси одлуке којима исправља родитеље у вршењу родитељског права (упозорава родитеље на недостатке у вршењу родитељског права; упућује родитеље на разговор у породично саветовалиште или у установу специјализовану за посредовање у породичним односима; захтева од родитеља да положи рачун о управљању имовином детета; покреће судске поступке у складу са законом (ПЗ чл. 80).

Злоупотреба родитељских права из садржине родитељског права је ако родитељ: 1. физички, сексуално или емоционално злоставља дете; 2. изабљује дете силећи га на претерани рад, или на рад који угрожава морал, здравље или образовање детета, односно на рад који је забрањен законом; 3. подстиче дете на вршење кривичних дела; 4. навикава дете на одавање рђавим склоностима; 5. на други начин злоупотребљава права из садржине родитељског права (Породични закон, чл. 81).

Грубо занемаривање дужности из садржине родитељског права је ако је родитељ: 1. напустио дете; 2. уопште се не стара о детету са којим живи; 3. избегава да издржава дете или да одржава личне односе са дететом са којим не живи, односно ако спречава одржавање личних односа детета и родитеља са којим дете не живи; 4. с намером и неоправдано избегава да створи услове за заједнички живот са дететом које се налази у установи социјалне заштите за смештај корисника; 5. на други начин грубо занемарује дужности из садржине родитељског права (Породични закон, чл. 81).

Потпуно лишење родитељских права предузима се када родитељ злоупотребљава права или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права. Судском одлуком о потпуном лишењу родитељских права родитељ се не лишава дужности да издржава дете, а детету може бити одређена и једна или више мера заштите од насиља у породици (Породични закон, чл. 81). Родитељу се може вратити родитељско право када престану разлози због којих је био потпуно лишен родитељског права (ПЗ, чл. 83).

Делимично лишење родитељских права предузима се када родитељ несавесно врши права или дужности из садржине родитељског права. Судском одлуком се родитељ може лишити једног или више права, осим дужности да издржава дете, којем може бити одређена и једна или више мера заштите детета од насиља у породици (Породични закон, чл. 82). Родитељу се може вратити родитељско право када престану разлози због којих је био делимично лишен родитељског права (ПЗ, чл. 83).

Запуштање и злостављање малолетног лица представља кривично дело које чини родитељ (усвојилац, старалац или друго лице) које грубим занемаривањем своје дужности збрињавања и васпитавања запустити малолетно лице о којем је дужно да се стара, или који злоставља малолетно лице или га принуђава на претеран рад или рад који не одговара узрасту малолетног лица или на просјачење или га из користољубља наводи на вршење других радњи које су штетне за његов развој (Кривични законик, чл. 193).

Посебно осетљив сведок (у кривичном поступку) је сведок који је с обзиром на узраст, животну искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу, начин или последице извршеног кривичног дела, односно друге околности случаја посебно осетљив, што подразумева да му јавни тужилац, председник већа или судија може по службеној дужности, на захтев странака или самог

сведока, одредити статус посебно осетљивог сведока или донети решење о постављању пуномоћника (Законик о кривичном поступку, чл. 103). Посебно осетљивом сведоку питања се могу постављати само преко органа поступка који ће се према њему односити са посебном пажњом, настојећи да се избегну могуће штетне последице кривичног поступка по личност, телесно и душевно стање сведока. Испитивање се може обавити уз помоћ психолога, социјалног радника или другог стручног лица, о чему одлучује орган поступка, или употребом техничких средстава за пренос слике и звука, без присуства странака и других учесника у поступку у просторији у којој се налази сведок, или се испитивање може обавити у стану сведока или другој просторији, односно у овлашћеној институцији која је стручно оспособљена за испитивање посебно осетљивих лица. Посебно осетљиви сведок не може бити суочен са окривљеним, осим ако то сам окривљени захтева, а орган поступка то дозволи водећи рачуна о степену осетљивости сведока и о правима одбране (ЗКП, чл. 104).